

Den gröna räddningstjänsten

Den gröna räddningstjänsten

Slutrapport

Författare: Per Storhammar, ÅF-IPK AB

Räddningsverkets kontaktpersoner:

Karl-Erik Kulander, Sara Gunnare

Risk- och miljöavdelningen

Telefon 054-10 40 00

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Abstracts.....	3
Sammanfattning.....	4
Bakgrund.....	5
Nuvarande miljöstatus vid stationer och övningsområden	6
Utsläpp till luft, mark och vatten	6
Resursanvändning.....	7
Operativ verksamhet.....	7
Insatser för att förhindra olyckor och vidta skadeförebyggande åtgärder .	7
Förbereda och genomföra räddningsinsatser	8
Vidta åtgärder efter olyckor	8
Miljöadministration	9
Avvikelser från miljökrav samt goda exempel	9
Behov av specifik miljökunskap, intern och extern miljöinformation samt miljöutbildning	10
Drivkrafter mot en ekologiskt uthållig räddningstjänst	11
Räddningstjänsternas behov av stöd från SRV	11
Drivkrafter.....	11
Utbildning	12
Normer, regler	13
SRVs myndighetsutövning.....	13
Inriktning, mål	14
Beslutsstöd, erfarenhetsåterföring	15
Relationer, nätverk.....	15
Erfarenhetsåterföring	15
Informationsspridning.....	16
Datafrågor	16
Sammanfattande intryck från platsbesöken	16
Förslag	17

Abstract

This report has been carried out on behalf of the Swedish Rescue Services Agency, SRV, and is the result of the project “Den gröna räddningstjänsten” (The Green Fire Protection and Rescue Administration)

The aim of the Green Fire Protection and Rescue Administration project is to establish local rescue administrations that are working close to the principles of sustainable development from an ecological point of view.

The goal was, after visits and interviews with key staff at 15 Rescue Administrations, to find out how work is carried out from an environmental perspective, describe the environmental impacts from various activities, to bring forward examples of good environmental initiative and to identify the rescue administrations need of support from the SRV.

The study has showed that an inevitable environmental effect related to fire-fighting and rescue operations is emissions to air. Environmental impact also arises from fire-fighting training with emissions to air and in some cases to ground and water. The environmental impact related to daily work at the Rescue Administrations is assessed as limited.

In order to enhance the Rescue Administrations work in the environmental area, it is in many cases necessary to improve the staff’s environmental knowledge. The training should be aimed at a basic level as well as more specialized knowledge.

Many Rescue Administrations - especially the small ones - needs SRV’s support in environmental matters. They need support to start the work and to form goals for their activities, to develop environmental related achievement plans, to find out environmental purchase criteria etc.

The interviews show that the Rescue Administrations in general keep a low environmental profile. However, we have found good examples of initiative, but the main impression is that a purposeful motivating force is missing. The reason for this can be the lack of distinct goals, the fact that Rescue Administration staff is conservative or that only few young people with recent education are recruited to the Rescue Administrations. Another possible explanation is simply that no one has taken on the leadership for these issues.

The Rescue Administrations have asked for SRV support in many ways, for example material for making decisions, advice and instructions, different kinds of training and goal setting support. We think that the Rescue Administrations own knowledge and experiences should be used in the process to develop work in the environmental area.

We would here also like to thank the staff at the Rescue Administrations for very valuable co-operation and for taking an interest in our work. We have received a lot of creative and foresighted proposals for a sustainable ecological development of the activities at the Rescue Administrations.

Sammanfattning

Föreliggande rapport har upprättats på uppdrag av Statens Räddningsverk, SRV, och utgör redovisning av projektet ”Den gröna räddningstjänsten”.

SRVs mål med projektet ”Den gröna räddningstjänsten” är en kommunal räddningstjänst som arbetar i enlighet med principerna för en ekologiskt hållbar utveckling.

Målet har varit att efter platsbesök och intervjuer på 15, av SRV utvalda räddningstjänster, få reda på hur räddningstjänsten arbetar sett ur ett miljöperspektiv, hur verksamheten påverkar den yttre miljön, att lyfta fram goda exempel på initiativ i miljöfrågor samt att identifiera räddningstjänsternas behov av SRVs stöd i miljöfrågor.

Genomgången har visat att en ofrånkomlig miljöeffekt i samband med räddningstjänsternas verksamhet är utsläpp till luft i samband med släckning av bränder. En inte obetydlig miljöpåverkan uppstår också vid brandövningar med utsläpp till luft och i vissa fall även till mark och vatten. Miljöpåverkan i samband med den dagliga verksamheten vid stationer bedöms vara av begränsad omfattning.

För att räddningstjänsterna ska kunna arbeta mer målinriktat och långsiktigt med miljöfrågor behöver personalens miljökunskaper ökas i många fall. Miljöutbildningen bör inriktas såväl på en allmän grundläggande nivå som på att förmedla mer specialiserade kunskaper.

Hos många räddningstjänster, framför allt de mindre, finns ett stort behov av stöd från SRV i miljöarbetet. Man behöver bl.a. hjälp med att komma igång med arbetet och formulera mål för verksamheten, att utveckla metoder för att begränsa omfattningen av räddningsaktioner, att upprätta insatsplaner med miljöinformation, att ta fram miljökriterier vid inköp etc.

De genomförda intervjuerna visar att räddningstjänsterna överlag håller en låg miljöprofil. Vi har visserligen funnit exempel på initiativ i miljöarbetet, men huvudintrycket är ändå att den målmedvetna drivkraften saknas. Orsakerna kan t.ex. vara att tydliga mål saknas, att räddningstjänsterna är konservativa och har låg rekrytering av nyutbildad personal eller att någon drivande kraft helt enkelt inte har tagit ledningen och visat vägen.

Räddningstjänsterna har påtalat behov av stöd från SRV i många olika avseenden. Man efterfrågar bl a beslutsunderlag, råd och instruktioner, utbildningar och hjälp med målformulering. Vi tror att räddningstjänsternas egna kunskaper och erfarenheter bör användas i arbetet med att ta fram underlag för att utveckla miljöarbetet.

I detta sammanhang vill vi tacka all personal vid de besökta räddningstjänsterna för ett mycket värdefullt samarbete och visat intresse och engagemang för vårt arbete. Vi har fått många kreativa och framsynta förslag som bidrar till en tydligare inriktning mot en ekologiskt hållbar utveckling av räddningstjänsternas verksamhet.

Nyckelord: Miljöutredning, kommunala räddningstjänster

Bakgrund

ÅF-IPK AB har på uppdrag av Statens Räddningsverk - SRV – genomfört föreliggande utredning. SRVs syfte med uppdraget var dels att få reda på hur räddningstjänsten arbetar sett ur ett miljöperspektiv, men också att uppmuntra räddningstjänsterna att arbeta med miljöfrågor inom sitt verksamhetsområde och att lyfta fram goda exempel. SRVs mål är en kommunal räddningstjänst som arbetar i enlighet med principerna för en ekologiskt hållbar utveckling.

Följande räddningstjänster valdes ut av SRV och besöktes inom ramen för uppdraget:

Bräcke	Kiruna	Södertörn
Göteborg-Mölndal-Kungsbacka	Kävlinge	Visby
Hultsfred	Luleå	Västerås
Järpen	Stenungsund	Åseda
Karlstad	Sundsvall	Öckerö

Räddningstjänsterna valdes för att representera olika strukturer som kust-, fjäll- och glesbygdskommuner, kommuner med speciell industri som t.ex. kemi- och kärnkraftindustri samt räddningstjänster i små och stora kommuner inklusive räddningstjänstförbund.

Representanter för respektive räddningstjänst intervjuades enligt ett frågeformulär. Ett urval av kommunernas brandstationer, verkstäder, förråd m.fl. lokaler samt övningsområden har besökts och förhållandena vid respektive räddningstjänst har bedömts med utgångspunkt från

- nuvarande miljöorganisation och miljöpåverkan av verksamheten,
- påtagliga brister i miljöarbetet och goda exempel,
- behov av specifik miljökunskap, intern och extern miljöinformation samt miljöutbildning,
- av vem/vad och på vilket sätt räddningstjänsten påverkas i riktning mot ett ekologiskt uthålligt samhälle samt,
- räddningstjänsternas behov av stöd från SRV.

Miljöarbetet vid de olika räddningstjänsterna varierar självfallet såväl kvalitativt som kvantitativt. De större räddningstjänsterna har naturligtvis också större personella och andra resurser till förfogande för sitt miljöarbete. Räddningstjänster med särpräglade lokala förhållanden har givetvis stor erfarenhet och kunskap inom de områdena. I övrigt har vi inte funnit att drivkrafter, målinriktning, systematik m.m. i miljöarbetet är kopplade till

tekniska eller ekonomiska resurser utan snarare det personliga intresset och engagemanget hos personalen.

Intryck och erfarenheter har redovisats i delrapporter från varje besökt räddningstjänst. Denna rapport bygger på vad som kommit fram vid samtliga räddningstjänster och utgör slutrapport för uppdraget.

Nuvarande miljöstatus vid stationer och övningsområden

Generellt sett verkar räddningstjänsterna ha ett gott förhållande till myndigheter, grannar och andra som vistas i närheten av stationer och övningsområden. Bara enstaka klagomål från allmänheten uppges ha förekommit, då främst vad gäller buller (t.ex. sirener nattetid och fläktbuller).

Utsläpp till luft, mark och vatten

De mest betydelsefulla utsläppen i samband med räddningstjänsternas verksamhet torde vara utsläpp till luft, mark och vatten vid brandövningar och bränder.

I det operativa arbetet är förebyggande arbete av stor vikt när det gäller att minska miljöbelastningen vid bränder.

Vid den platsbundna verksamheten vid stationer och övningsområden förekommer utsläpp i samband med följande aktiviteter:

Utsläpp till luft

- släckövningar
- lokaluppvärmning med eldningsolja

Utsläpp till mark

- övning på icke hårdgjord markyta samt på ytor utan uppsamlingsanordningar

Utsläpp till vatten

- fordonstvätt
- slangtvätt
- tvätt av larmkläder
- släckvatten och släckmedel vid övningsfälten

Flera övningsområden och stationer saknar kontrollprogram eller andra miljörelaterade instruktioner för verksamheten. Det finns dock exempel där en hel del åtgärder vidtagits för att minska miljöbelastningen från övningsområden.

Kunskapen om miljöegenskaperna hos de kemiska produkter som används, t.ex. skummedel, avfettningsmedel, tvätt- och impregneringsmedel, oljor, drivmedel m.m. är generellt sett liten och bedöms vid flertalet besökta räddningstjänster inte vara tillräckliga för ett självständigt och miljömedvetet produktval. I mindre kommuner verkar uppgifter från försäljare vara den dominerande informationskällan för bedömning av produkternas miljöegenskaper. I större kommuner har räddningstjänsterna i många fall stor hjälp av kommunens inköpsavdelning eller motsvarande funktion.

Resursanvändning

På ett fåtal räddningstjänster hade långtgående energieffektivisering skett. I dessa fall skiljer sig räddningstjänsterna från de övriga så till vida att man själv förvaltade fastigheterna vilket innebar att energibesparingen även gav ekonomisk vinning för räddningstjänsten. Hos övriga räddningstjänster har vi inte funnit att man har eller tillämpar planer som syftar till energieffektivisering.

Åtgärder för att minska mängden avfall, vattenförbrukning etc. är sällan förekommande vid räddningstjänsterna. Några räddningstjänster har dock börjat källsortera sitt avfall. Räddningstjänsterna skiljer sig åt när det gäller kännedom om förbrukningsdata för vatten, el, kemiska produkter etc. En del förbrukningsdata noteras men uppföljningar och åtgärder vid avvikelser från något uppsatt målvärde förekommer inte regelmässigt.

Operativ verksamhet

I detta avsnitt redovisas situationen inom den operativa verksamheten, dvs förberedelser, genomförande och uppföljning av insatser samt de miljöadministrativa förhållandena.

Insatser för att förhindra olyckor och vidta skadeförebyggande åtgärder

Brandsyn är en viktig del av det förebyggande arbetet liksom riskanalyser, insatsplanering med planer för olika anläggningar. Generellt sett har räddningstjänsterna behov av resurser för att revidera de insatsplaner som finns samt göra nya insatsplaner. Befintliga planer behöver kompletteras med miljöinformation, t.ex. om ekologiskt känsliga områden, för att skydda den yttre miljön. Miljöavsnitten i riskanalyserna är ofta tunna och av begränsat värde för bedömning av miljörisiker och konsekvenser.

Vattentäkter och andra ekologiskt känsliga områden i kommunerna är dokumenterade i varierande utsträckning. Vi har inte sett exempel på sådan dokumentation där lokalisering, skyddsvärde, risk- och konsekvensbedömning, tillåtna resp otillåtna insatser och annan relevant information har sammanställts på ett strukturerat sätt. Ekologiskt känsliga områden som t.ex. skyddsområden för kommunala vattentäkter, markeras dock ofta på kartor som används vid insatser.

Några räddningstjänster deltar regelmässigt som remissinstans i kommunernas planarbete. Man har t.ex. synpunkter på vägdragningar där farligt gods ska transporteras, förslag till skydd vid vattentäkter och andra känsliga områden, förslag till placering av återvinningsstationer m.m. Andra räddningstjänster däremot uppger att de sällan blir tillfrågade i plansammanhang.

Några av de besökta räddningstjänsterna anordnar utbildning på kommersiell basis för företag och organisationer i och utanför kommunen. Utbildningarna är skydds- och säkerhetsanpassade och behandlar inte miljöfrågor annat än indirekt.

Förbereda och genomföra räddningsinsatser

Kontakt med samarbetande centrala, regionala och lokala miljömyndigheter för att förbereda, öva och genomföra insatser förekommer i olika utsträckning. Det finns exempel på väl utvecklade kontaktnät där instanser och personer som är förberedda för att samverka vid insatser ingår. Vi har också sett exempel på motsatsen där kontakterna - särskilt på regional nivå och uppåt - verkar förekomma bara sällan och oregelbundet.

Räddningstjänsterna säger sig generellt sträva efter att använda så litet vatten som möjligt vid brandsläckning. Orsaken är bl a att vattenskadorna ibland kan vara större än skadan av själva branden. Vattensnål släckningsteknik övas regelbundet av några räddningstjänster.

Någon gång har man övervägt att låta objektet brinna färdigt under kontrollerade förhållanden. Ibland kan kontrollerad utbränning leda till att emissionerna till luft och vatten begränsas, dels därför att utbränningen av rökgaserna blir effektivare utan släckningsinsatser, dels därför att mindre mängder förorenat släckvatten uppkommer.

Vårt intryck är att räddningstjänsterna överlag hyser störst osäkerhet inför incidenter och haverier där kemiska ämnen förekommer. Tveksamheten i sådana lägen torde grunda sig på svårigheten att bedöma hur personal, allmänhet, miljö och egendom säkrast ska skyddas för att skadan inte ska förvärras i samband med insatsen. Bara i ett fåtal fall har de besökta räddningstjänsterna haft tillgång till egen kemisk- och/eller miljöexpertis. Däremot ingår personal med sådan kunskap ofta i räddningstjänsternas kontaktnät. Räddningstjänsterna känner väl till funktionen Vakthavande tjänsteman som SRV tillhandahåller.

Vidta åtgärder efter olyckor

När den akuta insatsen på en haveri- eller olycksplats är avslutad, överlämnar räddningstjänsten vanligen ansvaret till någon annan part för sanering och återställande.

I detta skede förekommer såväl offentliga verksamheter som t.ex. miljö- och hälsoskyddsförvaltningar, tekniska kontor m.fl., som privata saneringsföretag, analyslaboratorier o dyl. Vi har inte funnit något exempel på systematisk återrapportering från t.ex. miljö- och hälsoskyddsförvaltningarna till räddningstjänsten. Detta har till följd att räddningstjänsterna sällan får till-

fälle att följa hur skadan utvecklats på lite längre sikt och vilken effekt insatserna har haft på miljön.

Räddningstjänsterna dokumenterar sina insatser i en insatsrapport som sedan skickas till SRV och till Statistiska Centralbyrån. Det varierade i vilken utsträckning räddningstjänsterna själva utnyttjade informationen i insatsrapporterna, t.ex. för att förebygga liknande tillbud.

Miljöadministration

Personalen vid räddningstjänsterna är tränade för att agera snabbt och ta till sig viktig information. Detta arbetssätt genomsyrar i många fall hela verksamheten, så även den administrativa delen, framför allt i de mindre kommunerna där brandmännen själva utför många administrativa sysslor. Vår erfarenhet från besöken är att miljöinformation som givits i korta meddelanden eller återkommande tidskrifter från SRV hade uppfattats och kunde tas fram. Många av t.ex. SRV's rapporter med miljöanknytning fanns på plats, men de användes sparsamt.

Varje räddningstjänst bör ha tillgång till relevanta lagar, förordningar, SRV-rapporter, lokala och regionala planer och program m.fl. dokument med betydelse för miljöarbetet.

Intrycken från besöken är att man sannolikt kan ta fram efterfrågade dokument men att de inte är systematiskt ordnade i bibliotek eller liknande. Med undantag för räddningstjänstlagen, är kunskapen om miljölagstiftningen ofullständig. Räddningstjänsternas kännedom om arbetsmiljölagstiftningen är dock större.

Det är ovanligt att räddningstjänsterna har en egen miljöpolicy. I några fall har man antagit kommunens miljöpolicy men i dessa fall var policyn bara begränsat känd och tillämpad i verksamheten. I en enstaka räddningstjänst var kommunens miljömål däremot kända och nedbrutna till egna mål för räddningstjänsten inklusive genomförandetid och ansvariga personer.

Efter genomgångarna är vår uppfattning att det kommunala Agenda 21-arbetet drivs med låg aktivitet vid de flesta räddningstjänsterna, om det inte helt har avstannat.

Samtliga besökta räddningstjänster har tillgång till RIB (Räddningsverkets informationsbank). På många av de besökta räddningstjänsterna verkar RIB ännu inte ha blivit ett redskap som fullt ut och används regelmässigt i verksamheten. Den är dock uppskattad och den allmänna uppfattningen är att den kommer att bli ett allt större hjälpmedel i framtiden.

Avvikelser från miljökrav samt goda exempel

Vi har inte funnit några påfallande miljörisker vid den dagliga verksamheten vid stationer och övningsområden. Miljösituationen vid många räddningstjänster kan liknas den som normalt råder vid kontor och garage,

förråd etc. Å andra sidan har vi besökt några övningsområden som saknat alla skydd mot mark- och vattenförorening och sådana där grannar har klagat på lukt och rök vid övningar.

Ett antal goda exempel på initiativ och framsynthet har noterats, som – utan att ha varit särskilt märkvärdiga – ändå har fört miljöfrågorna framåt vid de aktuella räddningstjänsterna. Vi vill i korthet nämna följande insatser som exempel på detta;

- Omfattande förberedande åtgärder för att skydda vattentäkter,
- medvetna miljööverväganden vid inköp,
- energibesparande åtgärder ,
- utnämning av miljöansvarig,
- antagande av miljömål,
- samverkan med företag i kommunen om skadeförebyggande åtgärder,
- aktiva insatser för att sprida information,
- aktivt samarbete med skolan om räddningstjänsten,
- planer på att uppföra miljöanpassad utbildningsanläggning,
- planer på att uppföra en miljöanpassad brandstation,
- nära kontakter med kommunens miljö- och hälsoskyddsförvaltning
- användning av cyklar för lokala transporter

Behov av specifik miljökunskap, intern och extern miljöinformation samt miljöutbildning

Besöken vid de valda räddningstjänsterna har visat på ett förhållandevis stort behov av miljökunskap och nära tillgång till aktuell och relevant miljöinformation.

Räddningstjänsterna har dels framfört behov av sådan grundläggande kunskap att det dagliga miljöarbetet kan föras framåt, dels sådan specialistkompetens att lokala frågor inom respektive räddningstjänst verksamhetsområde kan hanteras på ett effektivt och miljöanpassat sätt. En kustnära räddningstjänst behöver t.ex. mer utbildning om miljöpåverkan i havsmiljö, medan en inlandskommun kan behöva kunskap om miljöfrågor inom jordbruket.

Drivkrafter mot en ekologiskt uthållig räddningstjänst

De genomförda intervjuerna visar att räddningstjänsterna överlag håller en låg miljöprofil. Vi har visserligen funnit flera exempel på initiativ i miljöarbetet, men huvudintrycket är ändå att den målmedvetna drivkraften saknas. Orsakerna kan t.ex. vara att tydliga mål saknas, en viss konservativ inställning, låg rekrytering av nyutbildad personal eller att någon drivande kraft helt enkelt inte har tagit ledningen och visat vägen.

Det ligger naturligtvis nära till hands att utvecklingen på miljöområdet utgår från kommunen. Även om vår uppgift inte har varit att kartlägga det kommunala miljöarbetet, har vi ändå kunnat konstatera att det i många fall är långt mellan avsikterna och målen i det kommunala miljöarbetet och implementering och måluppfyllelse i räddningstjänsterna.

Nästa nivå – den regionala nivå som länsstyrelsen utgör – uppfattas som ännu mer avlägsen och har inte visat sig vara någon drivande kraft vid de räddningstjänster som vi har besökt.

De statliga verken, främst Statens Räddningsverk men även Naturvårdsverket, anses generellt av räddningstjänsterna ha hög kompetens och vara tillmötesgående och öppna när det gäller information, råd och stöd. Att dessa verk trots detta inte har större inflytande och drivkraft kan bero på att kontaktvägarna inte är tillräckligt utvecklade mellan respektive verk och räddningstjänsterna i landet.

Branschorganisationernas betydelse för utveckling av olika delar av räddningstjänsternas verksamhet, har enligt räddningstjänsterna minskat.

Räddningstjänsternas behov av stöd från SRV

I detta avsnitt redogörs för det behov av stöd från SRV som räddningstjänsterna har uttryckt vid genomgångarna. I de fall som räddningstjänsterna inte har varit klara och stringenta när det gäller deras behov i varje specifik fråga, har vi antingen utelämnat frågan eller tolkat deras behov med utgångspunkt från vad de framfört i andra frågor. För överskådlighetens skull har likartade synpunkter samlats under en gemensam rubrik.

Drivkrafter

Vid genomgångarna har diskuterats de olika krafter som kan tänkas påverka och driva räddningstjänsternas miljöarbete. Sammanfattningsvis framstår SRV som den organisation som räddningstjänsterna förväntar ska ta ledningen och utgöra denna drivkraft. Andra aktörer, förutom den egna kommunen, anses generellt sett inte lämpade att driva miljöarbetet, främst av kompetens- och trovärdighetsskäl. Räddningstjänsterna menar att deras miljöarbete därför skulle formas av SRV i samarbete med Naturvårdsverket.

Eventuellt kan Länsstyrelsernas försvars- respektive miljöenheter utgöra det lokala stödet.

Utbildning

Flertalet räddningstjänster påtalar behovet av en utökad miljöutbildning, såväl i brandmännens grundutbildning som i den fort- och vidareutbildning som bedrivs av Räddningsverkets skolor. Det finns önskemål om både grundläggande miljöutbildning och mer specialinriktad kunskap. Räddningstjänsterna anger utbildningsbehov inom följande områden:

Grundläggande miljökunskap

Det finns ett generellt behov av kunskap om övergripande miljömål och miljörelaterade samband. Miljöutbildningen bör syfta till att räddningstjänsten ska kunna inrikta sitt miljöarbete på de för verksamheten väsentliga frågorna och så att det blir effektivt, tydligt och trovärdigt.

Begränsa omfattningen av en räddningsaktion

Den mest betydande miljöpåverkan från räddningstjänstens verksamhet torde uppstå i samband med brand och andra olyckor. Det är viktigt att på ett kontrollerat sätt kunna begränsa omfattningen av en räddningsaktion. Också frågan om det i vissa fall kan vara acceptabelt att låta en brand brinna ut utan ingripande för att minska släckvattenmängder och emissioner till luft, bör ingå i utbildningen.

Insatsplanering

De som arbetar med insatsplanering behöver kunskap om hur miljöavsnittet i planeringen lämpligen utförs så att planerna fyller det efterfrågade behovet, blir lättlästa och överskådliga, entydiga och jämförbara med planer i andra kommuner.

Kemikalieolyckor

Olyckor med kemikalier upplevs som svåra och det finns behov av specialkunskaper för att hantera sådana situationer, såväl när det gäller skydd av människor - naturligtvis inklusive den egna personalen - som natur och miljö. Utbildningen bör också ge underlag för beslut om att begränsa eller helt ställa in insatser för att minska följdskador.

Övrigt

En räddningstjänst påpekar att lärarna vid SRVs skolor ofta är borta på utlandsuppdrag. Detta anses i och för sig som lovvärt, men får inte ske på bekostnad av utbildningens kvalitet. SRV bör försäkra sig om att alltid ha tillgång till tillräckligt många kompetenta lärare så att utbildning kan bedrivas med hög kvalitet även när många lärare är engagerade utomlands.

Räddningstjänsterna påpekar att det finns många personer i kåren som har specialkunskaper och pedagogisk skicklighet och som borde kunna användas i utbildningsverksamheten.

Normer, regler

Tydliga och vägledande normer och regler är viktiga verktyg för att utveckla och inrikta räddningstjänsternas miljöarbete. Räddningstjänsterna vill dock överlag inte ställas inför bindande föreskrifter, utan vill behålla sin frihet och möjlighet att själva anpassa arbetet till de lokala förhållandena.

Insatsplaner

Behovet av utbildning i insatsplanering nämns ovan. Räddningstjänsterna menar att utbildningen i dessa frågor dock bör kompletteras med skriftliga normer och regler som ges ut av SRV och revideras vid behov.

Ekologiskt känsliga områden

I det förebyggande arbetet bör ingå att identifiera ekologiskt känsliga områden i kommunerna. Räddningstjänsterna söker stöd hos SRV i form av checklistor och annat material för upplysning om vilka kriterier som utmärker ett ekologiskt känsligt område, vilka insatser som kan göras resp inte bör göras vid olika typer av olyckor och hur man resonerar sig fram till ett väl underbyggt beslut i ett akut skede. Eventuellt bör SRV uppdra åt länsstyrelsernas försvarsenheter eller miljöenheter att identifiera och sammanställa de ekologiskt känsliga områdena i länen.

Miljökriterier vid inköp

I dag tar försäljare direkt kontakt med räddningstjänsterna och deras inköpare är ofta enbart hänvisade till den miljöinformation som försäljarna lämnar. SRV skulle kunna bistå räddningstjänsterna med en kompetensbas där man kan söka information om bästa produkt ur miljösynpunkt.

SRVs myndighetsutövning

Räddningstjänsterna kan upplevas som något ambivalenta i frågan om SRVs myndighetsutövning. Å ena sidan vill man hålla fast vid sitt självbestämmande, å andra sidan vill man ha ett starkt och inflytelserikt centralt verk som stöd bakom sig.

SRVs kravställande

När det gäller den senare frågan, har synpunkter framförts om att SRV borde få större befogenheter i fråga om t.ex. vad som minst måste uppfyllas för att räddningstjänsterna ska anses kunna klara sin uppgifter inklusive personell dimensionering, internt och externt miljöarbete etc. Bindande, eller i vart fall starka, krav med den innebörden skulle enligt räddningstjänsternas mening vara till hjälp vid anslagsframställningar i den kommunala budgetprocessen.

Tydlighet

Verket borde också bli tydligare och våga ta ställning i olika frågor, bl a när det gäller sådana miljökrav och mål som räddningstjänsterna ska uppfylla.

Någon räddningstjänst anser att SRV medverkar till att sotningsväsendet nedrustas, vilket vore olyckligt, bl a på grund av miljöskäl.

Tillsyn

Ett par räddningstjänster önskar att SRV aktiverar sin tillsynsverksamhet i kommunerna, dels för att se till att räddningsverksamheten uppfyller vissa minimikrav, dels för att utveckla kontakten mellan räddningstjänsterna och SRV.

Ekonomiska garantier

Vid t.ex. kemikalieolyckor är det viktigt att saneringsåtgärder snabbt kommer igång. Insatserna kan många gånger fördröjas därför att det inledningsvis inte är klart vem som ska betala kostnaderna för sanering och andra åtgärder. I sådana fall skulle SRV kunna garantera kostnadstäckning i avvaktan på att ansvarsfrågan klaras ut.

Inriktning, mål

Räddningstjänsterna är en del av den kommunala förvaltningen. Det miljöarbete som kommunen har lagt fast, ska också omfatta räddningstjänsterna. Så sker i många fall men åtskilliga räddningstjänster hanterar miljöfrågorna utan egentlig målinriktning. Vid genomgångarna har det kommit fram - utan att räddningstjänsterna klart har formulerat sig så - att miljöarbetet borde bedrivas enligt ett standardiserat och beprövat system. Syftet är att räddningstjänsternas miljöarbete ska bedrivas i rätt riktning, vara effektivt och av rimlig omfattning. Behov av stöd från SRV i följande frågor skulle i så fall behövas.

Miljöplanering

Med utgångspunkt från de nationella miljömålen och räddningstjänsternas verksamhet, borde SRV informera om hur räddningstjänsterna lämpligen analyserar sin miljösituation, formulerar egna miljömål, nyckeltal m.m. och tar fram handlingsprogram för att närma sig målen.

Genomförande

SRV kan informera om och vara räddningstjänsterna till stöd i viktiga frågor och hållpunkter i genomförandeskedet och fungera som bollplank och förmedla erfarenheter mellan räddningstjänsterna, t.ex. om hur man håller ett miljöledningssystem i gång, vilka fallgröpar man kan räkna med att finna på vägen, hur man undviker dessa m.m.

Uppföljning

I uppföljningsskedet ska arbetet följas upp och jämföras med fastlagda mål. SRV kan här lämna anvisning om hur en sådan genomgång lämpligen genomförs och hur resultatet förs vidare till ansvariga personer och räddningstjänstens ledning.

Beslutsstöd, erfarenhetsåterföring

Många räddningstjänster efterlyser ett centralt forum i form av en databas eller liknande där råd, anvisningar, normer, erfarenheter m.m. samlas och hålls uppdaterade. Räddningstjänsterna skulle där kunna hitta information och råd om lämpliga insatser i ett akuta skede men också i fråga om sanering och andra uppföljande åtgärder. Databasen skulle kunna fyllas på av räddningstjänsterna som rapporterade om sina erfarenheter, bl a när det gäller miljöfrågor, enligt ett särskilt rapportsystem.

Räddningsskolorna

Skolorna bör utveckla ett system så att den gedigna praktiska erfarenhet som de har i miljöfrågor kan föras ut till räddningstjänsterna även utanför den ordinarie utbildningsverksamheten. Skolorna kan t.ex. ingå i olika former av nätverk för miljöstöd, skapa hemsidor med information om miljöfrågor, sammanställa och förmedla frågor och svar etc.

Vakthavande tjänsteman vid SRV

Flertalet räddningstjänster värdesätter den service som SRVs Vakthavande tjänsteman erbjuder. Vederbörandes kunskap och erfarenhet av räddningstjänstens miljöfrågor, såväl i det dagliga arbetet som i den operativa verksamheten, bör dock ökas.

Relationer, nätverk

Räddningstjänsternas personal har överlag ett väl utbyggt och underhållet personligt nätverk. Råd och tips utväxlas mellan räddningstjänsterna på ett öppet och förtroendefullt sätt. Det har ändå framkommit något förslag som syftar till att ytterligare utveckla och stärka relationerna mellan SRV och räddningstjänsterna.

SRVs projekt

För att man på central nivå inte ska förlora den viktiga praktiska erfarenheten och kunskapen, bör SRV göra det attraktivt att låta enskilda tjänstemän i räddningstjänsterna delta i SRV-projekt. Också räddningstjänsterna får på det sättet en bättre inblick i SRVs arbete och synsätt och de personliga kontakterna stärks.

Erfarenhetsåterföring

Efter utförd insats, är det regel att personalen samlas och går igenom utförandet och diskuterar vad som har gått bra och vad som har gått dåligt. Mera sällan ligger tyngdpunkten då på miljöfrågor. Än mindre förekommer det att man ser miljöfrågorna i ett längre perspektiv och följer upp miljökonsekvenserna av olyckan och insatserna efter någon månad eller något år. Man saknar därmed kunskap om de långsiktiga verkningarna av den använda tekniken och sättet att angripa och begränsa skadan.

Uppföljning

SRVs roll i detta sammanhang skulle vara att ta fram en checklista som tar upp de frågor som bör ställas och besvaras så att de kort- och långsiktiga miljöaspekterna på insatsen klaras ut, dokumenteras och återförs till den egna personalen och eventuellt också till en gemensam erfarenhetsbank.

Informationsspridning

Många räddningstjänster är nöjda med den information som utgår från SRV. Den anses allmänt som vederhäftig och relevant. Andra räddningstjänster anser emellertid att informationsflödet från SRV och andra aktörer sammantaget är så stort att det är svåröverskådligt.

Ett exempel på att informationen inte alltid når fram är att räddningstjänsterna efterfrågar information som faktiskt finns i SRVs publikationer eller i RIB.

Datafrågor

På vissa räddningstjänster är datavanan dåligt utvecklad. De möjligheter som Internet och andra datanät ger när det gäller kommunikation, informationshämtning och utbyte, utnyttjas inte alltid på bästa sätt. RIB är dock känd och uppskattad. Följande förslag om datafrågor har framförts:

RUB

RUB (Räddningsverket under höjd beredskap) är ett datoriserat förrådssystem vid förhöjd beredskap. Detta system borde kunna utvecklas till att också vara ett miljörelaterat serviceprogram för fordon och fastigheter. Programmet bör på ett enkelt sätt ange t.ex. lämpliga serviceperioder samt var och hur man ska utföra underhåll och tillsyn så att bästa miljöeffekter uppnås.

Digitaliserade kartor

SRV borde informera om hur ekologiskt skyddsvärda områden och insatser vid dessa lämpligen dokumenteras på digitala kartor. Kartorna med relevant miljöinformation kan uppdateras på ett enkelt sätt och är lätta att ta med i mobila datorer. Kartorna med miljöinformation kan via datanät snabbt skickas till specialister för rådgivning i ett akut läge.

Öka datavanan

Många räddningstjänster har behov av att öka personalens datavana. SRV skulle t.ex. kunna medverka genom att tillhandahålla checklistor, erfarenhetssammanställningar, lagar och regler, länkar och annan information på verkets hemsida och stimulera till att hemsidan besöks.

Sammanfattande intryck från platsbesöken

De besökta räddningstjänsterna har alla olika förutsättningar, t.ex. när det gäller geografiskt läge, ekonomiska resurser och möjligheter att göra sin röst hörd i kommunen.

Miljöarbetet vid räddningstjänsterna framstår i allmänhet inte som särskilt utvecklat, planmässigt eller målmedvetet. Den lokala, regionala och nationella inriktningen av miljöarbetet, miljömål och planer för att nå målen verkar inte vara klara och kända på alla räddningstjänster. Vi tror att detta i vissa fall kan bero på att kommunernas miljöarbete har avmattats på senare tid.

En annan orsak kan vara att det finns en tendens att betrakta miljöfrågan separat och skild från andra frågor i samhället.

En ytterligare orsak kan vara att omvärlden inte förväntar sig att räddningstjänsten ska ta några direkta miljöhänsyn i sin verksamhet. Dess uppgift är ju att snabbt och resolut ingripa med alla till buds stående medel för att rädda liv, egendom och miljö. Den allmänna åsikten är nog att man i en sådan akut situation får acceptera att miljön kommer i sista hand.

Vi har fått känslan att räddningstjänsternas traditionella uppgift att släcka bränder och ingripa i andra akuta situationer, är väl inövad och förberedd och att man griper sig an sådana uppgifter med stor kunskap, erfarenhet och säkerhet. Att rädda liv och egendom på ett effektivt sätt innebär som regel också att miljöintresset tillgodoses.

Vi tror att miljöfrågorna i den platsbundna verksamheten och i det operativa räddningsarbetet kan utvecklas på ett bra sätt genom stöd i form av råd, instruktioner och checklistor från SRV. Här gäller det att hitta metoder att göra informationen tillgänglig, känd och använd.

I räddningstjänsterna är det vanligt att miljöfrågorna betraktas som separata och skilda från andra frågor. Detta synsätt måste överges. Miljöfrågorna behöver i stället i mycket större utsträckning än tidigare integreras i den övriga verksamhet som räddningstjänsterna bedriver.

Förslag

Vid genomgångarna har räddningstjänsterna uttryckt behov av stöd och hjälp med miljöarbetet, såväl på kort som på lång sikt. Bland behovet av mer korsiktig karaktär, finner man önskemål om checklistor, normer och andra regler som leder till att miljöfrågorna enkelt kan tillgodoses i det dagliga arbetet. Det rör sig t.ex. om att sammanställningar av beslutsunderlag, bedömningsgrunder, rutiner för planering, genomförande och uppföljning av det operativa arbetet, utbildning och information m.m.

För räddningstjänsternas långsiktiga inriktning mot en mer ekologiskt hållbar verksamhet, bedömer vi att hjälp med att forma ett arbetssätt som leder till ett målinriktat miljöarbete med hög trovärdighet och med rimlig omfattning är viktigast. I första hand bör de övergripande nationella miljömålen brytas ner så att de blir tydliga och tillämpbara för räddningstjänsterna.

Vi har funnit ett stort intresse och engagemang för miljöfrågor bland personalen. Genomgångarna har visat att räddningstjänsternas personal inte står

främmande för att ta initiativ och genomföra uppgifter i projektform. Vi tror därför att det av flera skäl vore lämpligt att ett stort ansvar läggs på räddningstjänsterna själva för att under SRVs ledning utveckla miljöarbetet i ekologisk riktning. Tanken är att de viktigaste frågorna för att utveckla den ekologiskt hållbara verksamheten väljs ut och räddningstjänsternas möjligheter och vilja att medverka i utvecklingsarbetet undersöks.

De räddningstjänster som kan vara aktuella att bjuda in i arbetet, bör uppfylla vissa grundförutsättningar, t.ex. när det gäller personella resurser, erfarenheter, synsätt och intresse för att delta i ett utvecklingsarbete o dyl.

SRV bör planera arbetet i stort och fungera som projektledning. Det preliminära arbetsresultatet bör remitteras till SRVs ordinarie remissinstanser men också till lämpliga räddningstjänster i landet. Vi menar att detta arbetsätt, förutom att räddningstjänsternas erfarenheter och engagemang tas till vara, också medför att kontakterna mellan kårerna och SRV förstärks.

Nedan lämnar vi förslag till ämnesområden att utveckla på kort och lång sikt.

Ämnesområde	Mål, fråga	Behov av erfarenhet hos utredande räddningstjänst
Insatser	När bör/kan insatser begränsas eller helt ställas in av miljöskäl?	Visionärt och okonventionellt synsätt
Utbildning	Utse lämpliga utbildare bland räddningstjänsternas personal	Insikt om utbildningsbehov och tillgång till utbildare inom kåren
Ekologiskt känsliga områden	Sammanställning av kriterier som utmärker ekologiskt känsliga områden	Grundläggande kunskap om ekologiska sammanhang, kontaktnät inom området
Inköpskriterier	Identifiera och värdera kriterier för ett miljömässigt bra produktval	Produkt- och inköpserfarenhet, kontaktnät
Miljömål	Bryta ner övergripande miljömål till miljömål för räddningstjänsterna	Erfarenhet av räddningstjänsternas arbete, analytiskt synsätt
Miljöstatus	Utarbeta mall för analys av räddningstjänsternas miljöstatus	Strukturellt och systematiskt synsätt
System för miljöarbete	Ta fram ett för räddningstjänsterna lämpligt arbetssätt för miljöfrågorna	Målinriktat synsätt, kunskap om verksamhetsplanering

Ämnes- område	Mål, fråga	Behov av erfarenhet hos utredande rädd- ningstjänst
Öka användningen av RIB	Undersök RIBs användarvänlighet genom att låta ett antal räddningstjänster provköra RIB och återföra erfarenheterna till SRV	Intresse för, men oerfarenhet av arbete med datorer
Checklistor	Underlag för miljöarbetet vid stationer och övningsområden	Kunskap om detaljer i räddningstjänsternas arbete, strukturerat synsätt
SRVs publikationer	Remiss av tilltänkta publikationer med avseende på behov, tydlighet, tillgänglighet m.fl. användarsynpunkter	Konstruktivt kritiskt synsätt och förmåga att förmedla synpunkter och förslag